

SAVCI. SAVCÎ, O s m a n l ı h a n e d a n ı n ı n ilk zamanlarında yaşamış bâzı şehzade ve ş a h ı s l a r ı n a d ı d ı r. Kelimenin aslı ve iştikakı hakkında şüphe ve tereddütler izhar edildiği gibi, *Sâve* { *sava*, *şova*) kelimesinden yapılmış bir sıfat şeklinde, *Sâvecî* (*savacı*, *şâvaei*) olarak okunduğ-u da vâkidir (krş. Redhouse, Zenker, Barbier de Meynard, Şems-seddin Sâmi; *El*, mad. SAWD jî). Ancak *Kutad-ou bilig* 'de „söz, haber" mânasında kullanılan türkçe *sav* ve bundan teşkil edilmiş olup, «haber getiren, müjdecî, peygamber" mânasında geçen *savcı* kelimeleri, bu şahıs adının aslı ve menşe'i hakkında bizi aydınlatmaktadır. Diğer taraftan *sav* kelimesi bu mânada Turfan metinlerinde de geçmektedir (krş. V. Thomsen, *Ein Blatt in türkischer Runenschrift aas Turfan SPA W*, 1910, XV, 302, 4). *Savcı* kelimesi bir çok türk lehçelerinde kullanıldığı gibi, ezcümle şark türkçesinde, damat tarafından „ge-line gönderilen haberci" mânasına, *savcı hatun* şeklinde görülür (krş. H. Kâzım, III, 30; Süleyman, s. 183). *Savcı*, şahıs adı olarak, XIV. asırda, Anadolu 'daki moğul aşiretlerinde de geçmektedir. Msl. Murad I. 'm Karamanlılar ile yaptığı savaşta Turgud kuvvetlerinin başında *Savcı Ağa* adında bir kumandan (krş Neşri, *Cihân-nümâ*, neşr. Teschner, Leipzig, 1951, s. 62) Yıldırım Bayezid devrinde de „*Savcı-oğlu Ali Bey*" (krş Bihiştî, *Tarih*, British Mu-seura, nr. 7869, var. 48) görülmektedir. Osmanlı hanedanına mensup bu isimdeki şeh-zâ-deler şunlardır:

I. S a v c ı Bey (Saru- Yatı, Suru- Batı, Saru-Balı, Saru-Tay, Saru-Bay), Ertuğrul Gâzî 'nin küçük oğlu ve hanedanın kurucusu Osman Gâzî'nin kardeşi idi. 1288 yılında vefat etmiştir. Adı en eski kaynaklarımızda

umumiyetle Saru-Yatı (Âşık Paşa-zade, Neşrî, Sâdeddin) olarak geçerse de, yine XV. asır kaynaklarımızdan olan Oruç Bey tarihinde Saruntı ve Saru-Tay (neşr. Franz Babinger, Oxford nüshası, s. 6, 7 ve Cambridge nüshası, s. 82), *Câm-ı Cem-âyîn* 'de de Saru-Tay (Hasan b. Mahmüd Bayatı, nşr. Ali Emîrî, İstanbul, 1331, s. 43) şeklinde bulunmaktadır. Ancak gerek Oruç Bey tarihi, gerek *Tâc al-tavârih* bunun diğer adınının da Savcı Bey olduğunu açıklamaktadırlar (Sa'd al-Din, I, s. 14; Oruç Bey, *Tevârih-i âl-i Osman*, s. 6. Krş. bir de şahıs adı olarak kullanılan Saroltu, bk. Nemeth *A Honfog-lalö Magzarsâg kialakulâsa*, Budapest, 1930, s. 288). Babası Ertuğrul 'un kabilesi ile, yurt tutmak üzere, Anadolu 'ya geldiği zaman, kendilerine yer göstermesi ricası ile, Selçuklu sultanı 'Alâ' al-Din Kay-kubâd nezdine elçi gönderilmiş olmasından dolayı (krş. Idris Bitlisi, *Heşt bihişt*, Topkapı yazmaları, H. nr.: 1655, 28b; Oruç Bey, *göst. yer*, s. 6; Sa'd al-Din, *ayn. esr.*, I, 14; *Câm-ı Cemâyîn*, *göst. yer.*), ona Savcı Bey denildiği kuvvetle muhtemeldir. Savcı Bey 'in Ertuğrul Gâzî devrindeki gazalarda ve savaşlarda mühim roller oynadığı muhakkak ise de, kaynaklarda buna dâir sarih bir bilgi yoktur. Babalarının ölümünden sonra ise, büyük kardeşi Osman Bt^'in idaresinde Söğüt havalisindeki savaşlaıa kgSAVCİ. tıldı. Aşiretin başına geçmek hususunda, büyük kardeşine karşı bir iddia ve rekabete giriştiğine de şahit olmuyoruz [bk. mad. OSMAN], bil'a-kis. İbn Kemâl'in de kaydettiği gibi, iki kardeşi, Gündüz Bey ve Savcı Bey, Osman Gâzî 'nin hizmetine girmişlerdir (bk. Necib Âsım-Mehmed Arif, *Osmanlı tarihi*, s. 572). Civardaki rum tekfurları ile yapılan mücâdeleler esnasında, evvelâ 1284 'te inegöl rum hâkimi ile vuku bulan bir savaşta

Savcı Bey 'in oğlu Bay-Hoca (Koca x şehit düştü (*Hest bihişt*, 5ob). Osman Gâzî 'nin 70 muharip ile savaşmak üzere yola çıktığını haber alan İne-Göl tekfuru yol üzerindeki derbende pusu kurarak, kanlı bir çarpışmaya yol açmış ve bu müsademedede Savcı Bey'in oğlu ve Osman Bey'in yeğeni Bay-Hoca şehit olmuştur ki, bunun, yakında bulunan Ham-za-Bey köyü arazisindeki harap kervansaray civarında medfûn olduğunu, ezcümle, Aşık Paşazade (s. 5) 'den öğreniyoruz. Bu hâdiseden ürken inegöl tekfuru Osman Bey aleyhine Kara-cahisar tekfuru ile ittifak edip, Flanos adlı bir kumandanın idaresinde, Domaniç derbendine kuvvet sevk etmiş idi ki, daha önce bunu hesaplayan

Osman Gâzî bu geçidi tutmuş ve müttefik kuvvetleri ile, geçidin ilerisinde, ikizce denilen bir yerde (Hammer, *Devlet-i Osmaniye tarihi* trk, trc, I, 101'de: Erice ve eski adı ile Agrilum) vukua gelen muharebede Savcı Bey de bir çam ağacı dibinde şehit düşmüştür (1288). Bu çam ağacında sonradan halk kandil yakmağı âdet ettiği için, ağaca „kandilli çam" denildi. Savcı Bey, Söğüt 'te babası Ertuğrul Gâzî 'nin türbesinde defnedilmiştir. Neşrî 'nin bu münâsebetle ilâve ettiğine göre, Selçuklu sultanı Savcı Bey 'in lehâdetini öğrenince, Kara-cahisara karşı harekete geçilmesini Osman Bey'e bildirmiş ve bu hisarı bunun üzerine feth edilmiştir (*Cihan-nöma*, s. 86).

II. S a v c ı B e y 'in Osman Gâzî 'nin diğer bir oğlunun adı olduğunu Âlî, *Kunh al-ahbâr* (V, 26) 'da bildirmekte ve onun kahraman bir asker bulunduğunu belirtmekte ise de, diğer kaynaklarımızda Osman Bey 'in böyle bir oğlu olduğu hakkında açık kayıtlara rastlanmadığı için, bunun mevcudiyeti ve tarihî

şahsiyeti meşkûktür. Hattâ bizzat Alî 'nin diğeri bir kaydı da bizi bu hususta tereddüde düşürecek mâhiyettedir. (*Kunh al-ahbâr*, s. 67). *Sicill-i osmânî*, belki de Âlî (I> 37) 'ye dayanarak, Osman Gâzî 'nin bu nâmında bir oğlundan ve o devirde ümerâdan olup, bir muharebede şehit düştüğünden bahsediyorsa da, bunun Savcı Bey 'in oğlu Bay-Hoca ile karıştırılmış olması mümkündür. Diğeri taraftan, Orhan Gâzî vakfiyesinde (bk. Uzunçarşılı, *Bellekten*, sayı 19) isimleri sıralanan Osman Qâ?j'nin çocukları arasında Şaycı Bey kaydedilmemiştir.

Necib Âsım-Mehmed Arif (s. 596 v.d.)'in, Hayrullah Efendi tarihine (II, 12) atfen, Osman Gâzî 'nin, Köprü-Hisar fethini (1302) müteakip, İlhanlı hükümdarı Gâzân Mahmûd Han'ın emrine imtisâlen ve diğeri Anadolu beyliklerinin yaptığı gibi, Anadolu valisi Çoban Bey 'in maiyetine bir müfreze ile gönderdiği Savcı Bey adındaki oğlundan bahsederlerse de, kaynağını bilmediğimiz bu malûmat da tereddüt ve şüphe ile karşılanırsa yeridir. Uzunçarşılı 'nm, atıf yaparak, son zamanlarda neşrettiği Osmanlı hanedanı şeceresinde de (*Osmanlı tarihi*, Ankara, 1961, I, 2) Savcı Bey adında Osman Gâzî 'nin bir oğlu gösterilmişse de, bunu bir zühul olarak kabul etmek de mümkündür veya Âlî 'nin yahut daha başka bir kaynağın kaydına istinaden, zikredilmiş olması ihtimâli mevcuttur.

III. S a v c ı B e y (1364?—1385), Murad I. 'in bir oğlundan adıdır. Doğum tarihi hakkında her hangi bir kayda rastlanmadığı gibi, kardeşleri Bayezid ve Yâkub Çelebî 'ler ile aynı anneden doğma kardeş olup olmadığı da bilinmemektedir. Ancak İdris Bitlisî Yâkub Çelebî 'yi ortanca oğul ve Savcı Bey 'i de küçük oğul

olarak gösterir (*Heşt bihişt*, Topkapı sarayı kütüp. Hazîne kütüp., nr. 1655, 166»; Âlî'nin *Kunh al-ahbâr*, V, 67 'de Savcı Bey 'i büyük oğul olarak göstermesi hakikate ve vakıalara uymamaktadır). En büyük kardeşi Yıldırım Bayezid'in 761 (1360)'de doğduğu [bk. mad. BAYEZİD I.] ve her 3 kardeşinin de birlikte 767 (1365)'de sünnet düğünlerinin Bursa'da yapıldığı (Sa'd al-Din, I, 82) bilindiğine göre, Savcı Bey'in Murad I. 'm ilk hükümdarlık senelerinde doğduğu kabul edilebilir. Filhakika Murad I., Rumeli 'de yeni fütuhata çıkmadan önce, Bursa 'da, Çekirge 'deki cami, medrese ve imaretinin temelini atmış ve aynı zamanda üç oğlunun sünnet düğünlerini debdebeli bir şekilde, ulemâ ve meşâyihede değerli hediyeler vermek suretiyle, icra ettirmiş idi. Savcı Bey hakkında eski vekayînâmelerimiz ya hiç bilgi vermemekte (msl. Âşık Paşazade, Oruç Bey, Neşrî ve diğerleri) yahut da sâdece, Savcı Bey isyanı ile ilgili olarak, pek az malûmat vermektedirler (msl. İdris Bitlisî, Sa'd al-Din, Âlî gibi). Diğer taraftan Savcı Bey 'den bahseden Bizans kaynaklarında ise, hem bu şeh-zâdenin adı, hem de isyanın tarihi ve yeri üzerinde Osmanlı kaynaklarından çok farklı kayıtlar bulunmaktadır. Bu arada Franzes, Musa Çelebî adını verir. Dukas da Savuçio adını zikretmekle beraber, isyanın Gündüz (Kunduji) tarafından yapıldığını söyler, Chalcocondyle ise, daha sıhhatli olarak, Sauz adını yazar. Keza Franzes ve Dukaş bu isyan hakkında her hangi bir tft*

5* SAVCI.

rih vermedikleri gibi, Chalcocondyle de bundan 1374 senesinden evvelki bir vak'a gibi bahseder ki, bu takdirde 10 yaşından küçük bir çocuğun isyanını kabul etmek icâp edecektir. Her hâlde, bu gayr-i tabîîliğin

farkında olan Hammer, hâdisenin cereyanını, bu 3 Bizans tarihçisine istinaden, anlatmakla beraber, Osmanlı vekayî-nâmelerinin kaydettiği tarihi esâs tutmuş, Zinkeisen ve Babinger de buna tabî olmuşlardır (krş. Chalcocondyle, *L 'his-toire de la decadence de l'Empire grec et etablissement de celui des Tarcs*, frans. trc, Paris, 1663, I, 24 v. dd.; Franzes, türk. trc. Mirmiroğlu, s. 47; Ducas, türk. trc, Mirmir-oğlu, İstanbul, 1956, s. 26; Hammer, türk. trc. I, 232, *El*, mad. SAWDJÎ; Zinkeisen, *G O R*, I, 237 v.d). Diğer ihtilaflı nokta isyan mahalli olarak Bizans tarihçilerinin Rumeli 'de şarkî Trakya bölgesini, Osmanlı tarihçilerinin ise, Bursa civarını göstermeleridir. Franzes ve Chalcocondyle, Savcı Bey 'in babası tarafından Rumeli 'deki bölgede muhafız ve kumandan bırakıldığı esnada (Dukas böyle bir vazifeden de bahsetmiyor), imparatorun oğlu Andronikos ile anlaşacağını ve her ikisinin, babalarının tahtlarını ele geçirmek maksadı ile, isyan ettiklerini, topladıkları taraftarları ile buldukları mevkilere hâkim olduklarını, bu durumdan evvelâ haberdâr olan Osmanlı hükümdarının imparatoru âsîlere karşı müşterek harekete davet ettiğini, onun da oğlunu en şiddetli cezalara çarptıracağı hakkında kuvvetli vaidlerde bulunarak, tehalük ile bunu kabul eylediğini, neticede, İstanbul 'dan uzak olmayan bir yerde (Appicridium) karargâhlarını kuran Savcı Bey ve Andronikos üzerine pâdişâhın hareket ederek, onları Dimetoka kalesine kapanmağa mecbur bıraktığını, sonra da her ikisini gözlerine mil çekmek suretiyle, cezalandırdığını bildirirler ve ayrıca Chalcocondyle hâdiseyi acıklı bir şekilde bürüyerek, daha bâzı tarafgirâne tafsilât verir ki, tarihî hakikatlere ne

derecede uyduğu bilinmeyen bu malûmatı, Hammer de aynen nakletmiştir (Chalcocondyle, *göst. yer*; Hammer, *göst. yer.*). Hâdisenin bizim kaynaklarımıza göre ve içerisinde çok daha fazla gerçek payı olduğu muhakkak bulunan cereyan şekli ise, şöyledir: Murad I. 787 (1385) 'de Rumeli taraflarında yeni bir sefere çıkacağı sırada, Anadolu muhafazasına 3 oğlunu bırakmış, bunlardan Bayezid'e merkezi Kütahya olan Germeyan ili ve Hamid ili vilâyetlerin', ortanca oğlu Yâkub Çelebî 'ye Karesi ilini, küçük oğlu Savcı Bey 'e de Bursa 'yi, idare ve muhafaza etmek üzere, tevdi eylemiş idi. Âlî 'nin bu hususta, mubâlegaya kapılarak ve diğer şehzadelere hiç bahsetmeyerek, pâdişâhın o zamanki bütün Anadolu bölgesini Savcı Bey'in „hıfz veharâsetine ısmarladığını" ve onu „vezâret nâmı ile" Bursa 'da bıraktığını söylemesi tarihî şe'niyetlere aykırı görünmektedir. Savcı Bey, hükümet merkezinde yalnız kalınca, gençlik saikası ile, her hâlde etrafındaki bâzı fesat ehli tarafından yanlış yola sevk-edilerek, istiklâl dâvasına kapılmış, bir rivayete göre, Rumeli 'yi babasına bırakıp, Anadolu 'yu kendi almak istemiş, böylece Bursa 'da Osmanlı tahtına cülus eylemiş {*Heşt bihişt*, var. 166; *Töc al-tavârih*, s. 10i; *Alî, Kunh alahbü*r, s. 67) ve hazîneyi zaptedip, adamlarına dağıtmış ve kendi adına hutbe okutmuş idi. Bu haberi alan pâdişâh derhâl Edirne 'den döndü. Gelibolu 'dan geçerek, Anadolu yakasına gelince, oğlunun hareketinden haberi yokmuş gibi davranıp, Savcı Bey 'i Biga taraflarında beraberce ava çıkmağa davet ve Bursa 'dan hareketle kendisini karşılamasını emretti. Bu mealde bir menşuru alan Savcı Bey ise, asker toplayıp, savağa hazırlandı ve Bursa 'dan kalkıp, Kite ovasında askerini harp nizâmında tertipleği. Sultan Murad ordusu

ile yaklaşınca, Nilüfer suyu kenarında oğlunun kuvvetlerinin mevzî almış olduğunu gördü. Fakat âsîler dayanamayıp, perişan oldular ve Savcı Bey de ele geçirilerek, babasının huzuruna getirildi. Kendisine yapılan nasihat ve irşâdlara karşı küstahça bir tavır takınıp, itaat ve inkiyâttan uzak olduğu ve pâdişâha karşı hoşça gitmeyen bir şekilde mukabelede bulunduğu görülünce, af ve merhametten uzak tutuldu ve evvelâ gözlerine mil çekilmek, sonra da idam edilmek sureti ile cezalandırıldı (*Heşt bihişt*, var. 167 ; *Tâc al-tavârih*, göst. yer., Alî bu mes'e-lede tafsilât vermeyerek sâdece «tedâriki görüldü" demekle iktifa etmektedir ; *Kunh alah-bâr*, göst. yer.). Ancak Feridun Bey *Münşaât*'ındaki bir vesika, pâdişâhın Rumeli'ye hareketi sırasında, (rebîulevvelin başları 787 =ni-san ortaları 1385) büyük şehzade Bayezid'e Edirne 'den gönderdiği nâmedeki ifâdesi, Sultan Murad 'in oğlunun hareketlerinden esasen şüphelenmekte olduğunu ve belki de, onun öteden beri bizans prensi Andronikos ile de dostluk münâsebetlerinde bulunduğunu bilerek, böyle bir isyan hareketine girişeceğini tahmin eylediğini göstermektedir. Nitekim Bayezid bu mektuba verdiği cevapta, Yâkub Bey 'in adalet dâiresinde hareket ettiğini, fakat „Savcı Bey ahvâüçün Bursa kadısı bir kâğıd gönderdiğini" bildirmek sureti ile, bu şüphe ve tahminin yerinde olduğunu te'yit etmiş idi (şevval sonları 787=1385 sonları). Pâdişâhın bu münâsebet ile Karaman-oğ'u 'na yazdığı mektupta ise. Savcı Bej 'in Bursa da „bâzı phl-j

SAVCI — SÂVfi. **Hi**

lesad ile ittifak" edip, dalâlet yoluna saptığı ve Nilüfer ırmağı kenarında yapılan savaşta da âsîlerin mağlûp ve perişan edilerek, oğlunun mahbus ve esir edildiği, sonra

da göz nurundan mahrum bırakıldığı anlatılmış idi (Feridun Bey, *Munşdât al-salûtin*, I, 107 v.d.). Savcı Bey Bursa 'da Sultan Osman 'm türbesinde medfûndur (*Sicill-i osmânî*, I, 37).

Savcı Bey 'in ailesi ve çocuklarının kalıp-kalmadığı, kaldı ise, akıbetleri hakkında Osmanlı kaynaklarında en küçük bir kayda rastlanma maktadır. Ancak, bâzı Bizans ve garp kaynakları ve bunlara dayanan bir kısım muasır tarihçiler, onun Murad adında bir oğlundan bahsederler ki, belki de babası ile birlikte, göz lerinin kör edilmiş bulunması sebebi ile, eski kaynaklarda Caecus imperator Turcorum diye zikredildiği, evvelâ sırp despotunun yanına kaç mağa muvaffak olduğu ve despot Stefan Lazareviç'in 1411'de Mûsâ Çelebi'ye karşı yaptığı mücâdelede onu Osmanlı saltanatı müddeisi sı fatı ile öne sürmüş bulunduğu, Murad Bey'in bilâhare macar kiralı Sigismund 'a iltica ede rek (1429 —1432), Macaristan'da yerleşip ev lendiği, bunun da Dâvud Çelebi adında bir oğlu olduğu iddia olunmuştur. Hattâ Sigismund 'un, Osmanlılara karşı bir haçlı ittifakı kurmak is terken, elindeki bu fırsattan faydalanmağı da düşündüğü söylenir. Kör şeh-zâde Murad 'in, di ğer oğ'u Orhan Çelebi 'nin her hangi bir fa aliyeti görülmezse de, Dâvud Çelebi'nin 1448 II. Kosova muharebesinde büyük amcası Mu rad II. 'a karşı ve Hunyadi Jânos ile birlik te harp ettiği macar kaynaklarında bildi rilir. Mamafih Uzunçarşılı, yukarıda bahis ko nusu ettiğimiz Osmanlıların soy cedveinde, Murad 'dan hiç bahsetmeyerek, Dâvud Çelebi

'yi Savcı Bey 'in oğlu olarak göstermiştir. Taf
silât için bk. F. Babinger, *Dâvûd Çelebi, ein
Osmanischer Thronmerber des 15. Jahrhunderts*
[*Südost-Forschungen*, 1957, XVI, 297—
311 \ (M. TAYYİB GÖKBİLGİN.)